Nederlanders, Natuur & Toerisme

Toerisme is de laatste 50 jaar uitgegroeid tot een van de drie grootste sectoren van de wereldeconomie, naast de olie- en auto-industrie. In de toekomst zullen naar verwachting nog meer mensen gaan reizen en zullen zij dit ook vaker gaan doen.

Het Nederlands Comité voor IUCN (de Nederlandse tak van IUCN,the World Conservation Union) zet zich in voor natuurbehoud. Hierbij richt het NC-IUCN zich ook op de relatie tussen toerisme en natuur. De bossen in Zweden, de bergen in de Alpen, de stranden aan de Middellandse Zee: natuur en landschap vormen essentiële onderdelen van bijna elke vakantie. Toerisme gast helaas vaak ten koste van diezelfde natuur: kusten worden bebouwd en berghellingen worden omgetoverd tot skipistes. Tegelijkertijd kan toerisme een bijdrage leveren aan het behoud van natuur, omdat natuur in haar oorspronkelijke staat door het toerisme een financieel potentieel vertegenwoordigt. Het kan een reden vormen om natuur te behouden en tevens de voor het behoud noodzakelijke inkomsten leveren. Het is hierbij van groot belang dat de groei van toerisme in goede banen wordt geleid. Zo dient er bij toeristische ontwikkeling gaat te worden op de draagkracht van een natuurlijk gebied of een ecosysteem. Een ecosysteem is het geheel van planten, dieren en andere levende organismen en omgevingsfactoren (bodem, water en lucht) alsook de relaties hiertussen. Het levert producten en diensten waar de lokale bevolking, maar ook de toerist niet buiten kan. Voorbeelden hiervan zijn voedsel, zuivere lucht en schoon water. De druk van toerisme mag daarom nooit zo groot worden dat het ecosysteem dergelijke diensten niet meer kan leveren. De draagkracht van een ecosysteem en dan de balans tussen natuur en menselijke activiteiten, verschilt per bestemming. Een door mensen gecultiveerd kustlandschap kan meer bezoekers aan dan een extensief berglandschap.

Het doel van deze wereldkaart is om aan de hand van een aantal voorbeelden inzicht te verschaffen in de relatie tussen de Nederlandse reisdestinatie en de natuur. De gegevens op de kaartjes zijn voornamelijk die Nederlanders bereiken. Daarnaast wordt aangegeven hoe verschillende ontwikkelingen toeristische ontwikkeling in goede banen proberen te leiden en hoe u daarbij kunt helpen.

De kaart maakt onderdeel uit van het programma Biodiversiteit & Toerisme van het NC-IUCN, dat moet leiden tot een duurzamer toerisme dat bijdraagt aan het behoud van natuur en biodiversiteit wereldwijd. Meer informatie vindt u op www.nciucn.nl en www.natuurdata.net

International Year of Ecotourism

IUCN

Kusten en stranden
de Middellandse Zee

Ongeveer 200 en strand vaan het merendeel van de vakanties belangrijke ingrediënten zijn, speelt het grootste deel van de toeristische activiteiten zich af in kustgebieden. In 2001 werden 3,1 miljoen Nederlandse vakanties doorgebracht aan de Middellandse Zee. In totaal wordt het Middellandse Zee-gebied jaarlijks door op miljoen vakantiegangers bezocht. Het is volgens het internationale WWF een van de gebieden waar veel unieke planten- en diersoorten aanwezig zijn, maar waar het aantal van deze soorten sevens het snelst wrugloopt. Toerisme speelt hier een belangrijke rol in. De natuurlijke overgang van land naar zee met dionen en vegetatie heeft plaats moeten maken voor een dichte bebouwing van hotels en wegen. In Italië bijvoorbeeld is meer dan 43 % van de kustlijn complet bebouwd. Dit is nadelig voor dieren die dit overgangsgebied tussen zee en land gebruiken om bijvoorbeeld te rusten, te broeden of eieren te leggen, zoals zeevogels, zeehonden en zeeschildpadden. Door het grote aantal bezoekers ontstaat er veel afval dat verwerkt moet worden: bij een overnachting in een hotel ontstaat 1,4 kg afval per gast (afval van diner, kamer en ontbijt). Voor toeristische voorzieningen wordt bovendien veel water gebruikt. Tegenover de 250 liter-water die een Spanjaard gemiddeld per dag gebruikt, vloeit er voor een toerist dagelijks 20 à 440 liter. Als een toerist ook gaat golfen en van zwembaden gebruik maakt, loopt het waterverbruik zelfs op tot bijna 900 liter-water per dag. Dit leidt tot verdroging van de omliggende gebieden, waardoor vegetatie verdwijnt. Dit is niet alleen een probleem voor de natuur, maar ook voor de toeristische industrie: een dor landschap met overmatige bebouwing en zwerfvuil is geen aantrekkelijke bestemming voor toeristen.

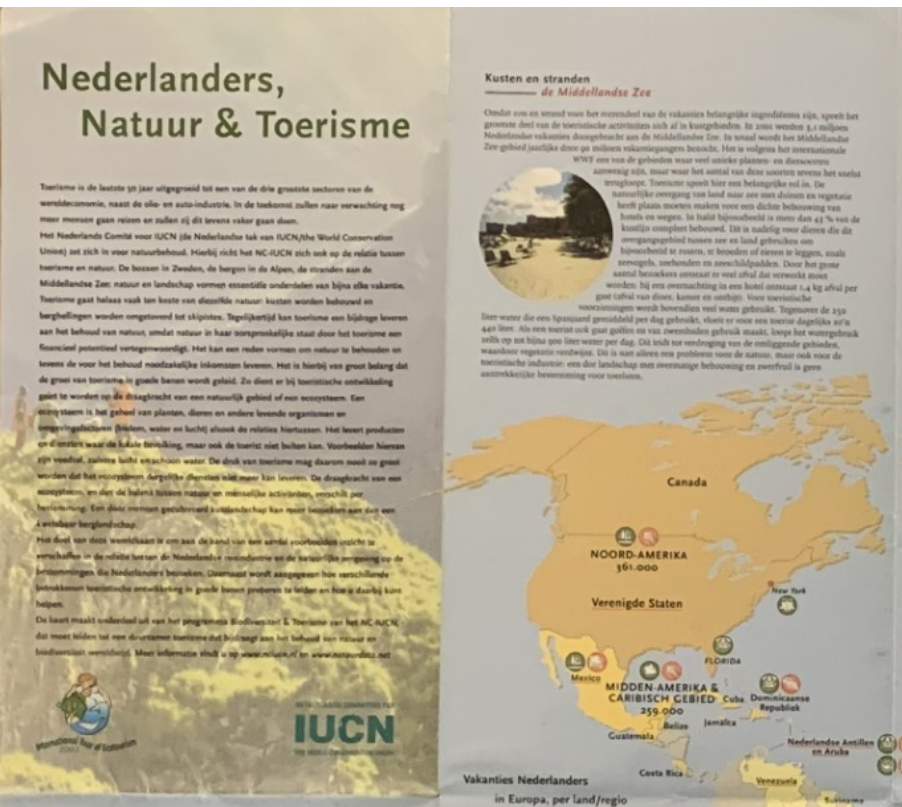

Bergen
wintersport in de Alpen

De Alpen vormen voor veel Europeanen een belangrijk recreatiegebied. Ruim 100 miljoen toeristen, waarvoor twee miljoen Nederlanders, bezoeken jaarlijks de Alpen om er te skiën, te wandelen, te fietsen en te klimmen. Het is ook het woongebied van verschillende endemische plant- en diersoorten, die alleen in de Alpen leven. De activiteit die de meeste impact heeft op de natuurlijke omgeving is skiën. Naar schatting ligt er in de Alpen 60 40.000 km aan skipisten. De aanleg van skipisten gaat gepaard met het kappen van grote oppervlakten bos, waardoor de waterhuishouding verandert en erosie ontstaat. Bij neerslag vloeit het wegstromende water, door het ontbreken van vegetatie die de grond vasthoudt, losse aarde mee. Naast gevaar voor modderlawines en landverschuivingen, neemt door de ontbossing het risico van sneeuwlawines toe. Als een piste eenmaal is aangelegd, kan verzwelde erosie op beperkte schaal worden tegengegaan. In het Oostenrijkse dorp Neukirchen am Großvenediger wordt vóór de eerste sneeuwval op kritieke plekken stro op de pisten gelegd om de onderliggende vegetatie tijdens het skiseizoen te beschermen.

Een ander probleem in de Alpen wordt gevormd door het intensieve autoverkeer; dat in de dalen zorgt voor lawaaioverlast en luchtverontreiniging. Ook hiervoor zoeken veel dorpen in Oostenrijk en Zwitserland een oplossing. Er zijn autovrije en autoluwe dorpen, zoals Saas Fee in Zwitserland, waar gasten gemimoderd worden met de trein te komen. Hiertoe is onder meer een uitgebreid servoersysteem opgezet van gratis-sinybussen met elektrische aandrijving.

Zoet water
de Balearen

De Balearen, bestaande uit de vier hoofdeilanden Mallorca, Menorca, Ibiza en Formentera, zijn één van de meest populaire vakantiebestemmingen in Europa. In 2000 bezochten ca.8 miljoen toeristen een van de eilanden, terwijl er slechts 800.000 vaste inwoners op de eilanden verblijven. De productie van afval is er het hoogste van heel Spanje en het dubbele van het Spaanse nationale gemiddelde. De hoeveelheid zoet water waarover eilanden beschikken is beperkt: onder een eiland is een zoetwaterbel aanwezig, waarvan niet meer water verbruikt zou mogen worden dan er door neerslag bijkomt. Overmatig watergebruik heeft er op Ibiza toe geleid dat in vijf van de zeven ondergronden zoetwaterbronnen zout seewater in binnengedrongen, wat het water ongeschikt maakt voor gebruik en ernstige gevolgen heeft voor de natuur. Tussen 1975 en 1999 is de grondwaterspiegel op Mallorca met 90 m gezakt. De overheid van de Balearen heeft een model ontwikkeld om de toenemende toeristische druk het hoofd te kunnen bieden: de zogenaamde ecotax. Vanaf mei 2002 betaalt elke persoon die in een toeristische accommodatie verblijft een toeslag (variërend van 0,50 tot 2 euro per dag, afhankelijk van het type accommodatie). Deze toeslag wordt gestort in een fonds ten behoeve van herstel van toeristische gebieden. Projecten die uit dit fonds betaald gaan worden, zijn onder andere verbetering van het openbaar vervoer, het aanleggen van een systeem voor hergebruik van water, herstel van ecosystemen en herstel van culturele monumenten.

Toerisme
wat kunnen we doen?

Bij toerisme zijn veel verschillende partijen betrokken: zowel Nederlandse reisorganisaties en toeristen als reisorganisaties, hoteleigenaren, vervoersmaatschappijen en overheden in de bestemmingslanden. Helaas is er binnen de Nederlandse overheid officieel geen ministerie dat toerisme onder zijn hoede heeft. Toch zijn er mogelijkheden om toerisme in goede banen te leiden.

- Regulering van toeristenstromen moet in de eerste plaats op de bestemming gebeuren. Het plannen van de ontwikkeling is een taak van de **regionale en lokale overheden**. Zij kunnen zones toewijzen voor bepaalde activiteiten alsook beschermde gebieden instellen. Gemeenten zijn ook de aangewezen instanties om faciliteiten op te zetten die mede de effecten van toerisme kunnen regulerem: waterzuiveringsfaciliteiten, geschieden afvalverwerking en recycling, et cetera. Voorbeelden van vakantieoorden waar de overheid een actieve rol op zich heeft genomen met betrekking tot toerisme zijn Mallorca en Lanzarote.
- De reisindustrie op de bestemming kan haar bedrijfsprocessen reguleren: **hotels** kunnen maatregelen nemen voor water- en energiebesparing en restaurants kunnen plaatselijk voedsel serveren, zodat er geen goederen van overaer geïmporteerd hoeven te worden.
- **Touroperators** in Nederland kunnen bij de selectie en inkoop van hun reizen de lokale partners selecteren op de wijze waarop ze rekening houden met natuur, milieu en cultuur. In Nederland willen alle reisorganisatoren met ingang van november 2003 een productgerichte milieuzorgsysteem (PMZ-systeem) hebben. Dit houdt in dat alle reisorganisaties maatregelen moeten nemen om de effecten op bestemmingen van de reizen die ze verkopen te verminderen.
- De Nederlander toerist wil

sloten kan bij het boeken van een reis vragen naar de maatregelen die de desbetreffende reisorganisatie of het te boeken hotel neemt met betrekking tot natuur, milieu en cultuur en zo een afgewogen keuze maken. Ook hebben reizigers een individuele verantwoordelijkheid om respectvol met natuur en cultuur op de bestemming om te gaan.

Nederlanders
op vakantie

De groei van het internationale toerisme wereldwijd kan worden afgemeten aan het aantal aankomsten van personen op internationale luchthavens of aan landgrenzen. In 1950 was dit aantal 25 miljoen, in 2000 700 miljoen en in 2020 verwacht de World Tourism Organization meer dan 1 miljard internationale aankomsten. Het overgrote deel van de toerismestroom reizigers is van Europese afkomst.

In totaal ondernamen Nederlanders in 2001 23 miljoen vakanties, waarvan 4,8 miljoen vakanties in Nederland plaatsvonden en 10,2 miljoen vakanties een buitenlandse bestemming hadden. Het aantal vakanties naar het buitenland vlogt met gemiddeld 5% per jaar. Van het totale aantal buitenlandse vakanties werden in 2001 3,1 miljoen vakanties doorgebracht aan de Middellandse Zee en 1,3 miljoen vakanties op bestemmingen buiten Europa (van de vakanties naar het buitenland heeft 28% een bestemming in Europa tegenover 22% met een bestemming buiten Europa).

Voor Nederlander toeristen zijn Frankrijk en de bestemmingen rond de Middellandse Zee van oudsher favoriet: 17% van de Nederlandse vakantiegangers die naar het buitenland gaan, gaat naar Frankrijk. Na Frankrijk is Spanje het meest bezochte vakantieland en Duitsland komt op nummer drie. De oostelijkmeeste bestemming is Turkije, terwijl ook zomin meer Nederlanders kun weg vinden naar Centraal-Europa, vooral naar Tsjechië en Hongarije. In 2001 bestedden Nederlanders in totaal 4,8 miljard euro aan georganiseerde buitenlandse vakanties.

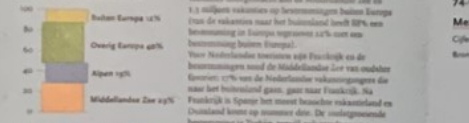

Bronnen: NIPO Vakantieonderzoek 2001, WTO Tourism Statistics Yearbook 2002

Vervoer
en energiegebruik

Een vakantie bestaat uit verschillende componenten, zoals het vervoer naar en van de bestemming, de accommodatie en de activiteiten ter plekke. Het vervoer is verantwoordelijk voor een wezenlijk deel van de negatieve effecten van toerisme. Zo vliegen steeds meer toeristen naar hun bestemming. Bij vier van de tien buitenlandse vakanties kozen de Nederlanders in 2001 voor het vliegtuig, wat neerkwam op een totaal van 4,2 miljoen vliegvakanties. 4,2 miljoen vakanties (44%) vonden per auto plaats, terwijl de rest van de vakantiegangers voor bus of trein koos.

Een persoon die van Nederland naar Thailand vliegt, gebruikt 680 kg brandstof. Dat komt neer op 8461 KW, voldoende energie om 9 mensen een jaar van te eten te geven. Naast grootverbruiker van energie is luchtverkeer ook een van de grootste veroorzakers van CO_2-uitstoot. De toegenomen CO_2-uitstoot op aarde wordt gezien als een van de oorzaken van de klimaatverandering, het zgn. broeikaseffect. Om de totale uitstoot aan schadelijke stoffen weg te nemen die met de vlucht naar Thailand veroorzaakt wordt, is (per passagier) 769 m² bos nodig. Sinds een aantal jaar kun je de CO_2-uitstoot van je reizen compenseren, door bij organisaties als Trees for Travel en Boomzeno for Climate certificaten te kopen. Met het geld van de certificaten worden bomen geplant om de uitstoot van je reis te compenseren.

Een bestemming als Thailand is moeilijk te bereiken met een ander vervoermiddel dan het vliegtuig. Voor sommige waanzwer je echter comfortabel over land kunt reizen, kun je vanuit het oogpunt van milieubelasting beter voor de zeurigzaar of trein kiezen. Het energiegebruik is wel afhankelijk van de bezetting van het vervoermiddel: bij een auto met 4 personen is het energiegebruik per persoon vergelijkbaar met de trein. Bij vliegtuigen vliegen charters over het algemeen beter gevuld dan lijndiensten.

Korenaalriffen
duiken op de Antillen

Koraalriffen zijn prachtige en belangrijke natuurgebieden: 25% van alle vissen leeft in en om koraalriffen en honderden miljoenen mensen zijn voor voedsel en voor bescherming van hun kusten tegen overstromingen afhankelijk van het rif. Koraalriffen ontlenen een groot aantrekkingskracht uit op toeristen, om er te duiken of te snorkelen. Koraalriffen staan echter wereldwijd onder druk, door vervuiling van rioleringen en loozingen op zee, erosie door bebouwing van kusten, ankerende scheepvaart en visserij en vieraangst met de inzet van cyanide en dynamiet.

Een bestemming met koraalriffen waar veel Nederlanders naar toe reizen zijn de Nederlandse Antillen en Aruba (17% van alle toeristen die de Nederlandse Antillen bezoeken zijn afkomstig uit Nederland). Een voorbeeld van hoe toeristen natuur kan beschermen wordt gegeven door het eiland Bonaire. De zee rondom Bonaire is in 1970 gelijerd tot Marine Park verklaard. Het park wordt financieel ondersteund door de duikers die er gebruik van maken. Iedere duiker betaalt 10 US $ om te mogen duiken in het park. Het geld komt ten goede aan het onderhouden van het park en er wordt aan de duikers ter plekke voorlichting gegeven. Alle duikscholen opereren volgens de regels van het park en dragen dagelijks bij aan de patrouilletijd, terwijl ze met duikers er op uit gaan. Men gebruikt aanmeerboeien in plaats van ankers, wat het rif spaart. Door alle activiteiten is duiken op Bonaire aantrekkelijk: de toeristenstromen naar Bonaire is gegroeid tot 50.000 bezoekers per jaar, waarvan het merendeel snorkelt en duikt.

Arme landen
als vakantiebestemming

Ontwikkelingslanden worden steeds belangrijkere bestemmingen voor de toerisme- industrie: volgens de World Tourism Organisation reist meer dan 30% van de internationaal reizende toeristen naar ontwikkelingslanden. Tot deze landen behoren ook maaxbestemmingen als Egypte en de Dominicaanse Republiek. Van de Nederlandse toeristen reist 8% naar bestemmingen in ontwikkelingslanden. Voor de bevolking in deze landen is toerisme zeer belangrijk. Toerisme creëert ondernemingsmogelijkheden, banen en inkomen. In veel ontwikkelingslanden kun een vast inkomen voor één lid van een huishouden een veel groter aantal leden van hetzelfde huishouden uit de armoede halen. Naast werk en inkomen zorgt toerisme vaak ook voor een verbetering van de infrastructuur, maatregelen voor een grotere veiligheid en ontwikkeling van informatie. De mate waarin de lokale bevolking van de toerismeontwikkeling kan profiteren, is sterk afhankelijk van de toegankelijkheid van de markt. Als de toerismeontwikkeling gedomineerd wordt door grote, buitenlandse hotelketens en touroperators, lekken veel van de inkomsten terug naar de landen waar deze ketens vandaan komen. In Thailand gaat 60% van de 6,2 miljard euro die jaarlijks verdiend wordt met toerisme rechtstreeks naar het buitenland. Onmogankelijkheid van de markt voor de lokale bevolking is bijvoorbeeld het geval bij de zogenaamde 'all-inclusive'. waarbij toeristen het vakantieoord niet hoeven te verlaten omdat eten, drinken en excursies inbegrepen zijn. Als slechts één kleine groep van de ontwikkeling van toerisme profiteert, kan dit tot sociale ontwrichting leiden: de kloof tussen rijk en arm op de bestemming wordt groter. In veel gevallen brengt dit verschijnselen als (kinder-) prostitutie en gebruik van en handel in drugs met zich mee.

Vakantiesouvenirs
handel in bedreigde soorten

Veel effecten van toerisme die op deze kaart genoemd worden, zoals overmatige bebouwing en ontbossing, leiden tot een belangrijk indirect effect van toerisme: habitatdestructie. De ruimte die voor toeristische ontwikkeling gebruikt wordt, gaat ten koste van leefruimte van de oorspronkelijke vegetatie en diersoorten. Bijkomende onstandigheden als overmatige water- en energieconsumptie en productie van afval doen verder afbreuk aan de leefomgeving.

Een ander type effect op plant- en diersoorten vind je in sommige landen, waar je bedreigde soorten als voorbeel op je bord kunt vinden. Een voorbeeld hiervan is basisvoinsmoorp in Azië; in Centraal-Afrika kan er vlees van kleine apensoorten op het menu staan. Direct effect op planten- en diersoorten heeft ook het meenemen van souvenirs. In het Caraibisch gebied zijn er prachtige schelpen en producten van koraal te koop, in China verkoopt men op markten veel traditionele medicijnen met ingrediënten van dieren en planten en in landen in Noord-Afrika, zoals Tunesië en Marokko, kun je veel souvenirs van reptielenleer krijgen. Wat al deze potentiële souvenirs gemeen hebben, is dat ze afkomstig zijn van planten of dieren en in veel gevallen van bedreigde soorten. De handel in deze soorten vormt een ernstige bedreiging voor het voortbestaan van de soorten en er bestrijding van deze handel zijn er wereldwijd stronge inspanningen. Dit betekent dat zelfs als kraal bij een souvenirstalletje op de vakantiebestemming te koop aangeboden wordt, het illegaal kan zijn om het mee naar Nederland te nemen. Bij twijfel aan de afkomst van het natuurlijk materiaal van souvenirs, is het raadzaam op zoek te gaan naar een alternatief.

Invloed op omgeving

- Overmatig watergebruik
- Afval
- Overmatige bebouwing
- Ontbossing & erosie
- Uitstoot van gassen
- Illegale souvenirs

Type vakanties

- Zon & strand
- Wintersport
- Steden
- Duiken
- Natuur & actief
- Rondreis
- Cruise

Vakanties Nederlanders
in Europa, per land/regio

- 100.000 - 500.000
- 500.000 - 1 miljoen
- 1 miljoen - 1,5 miljoen
- > 1,5 miljoen

in de rest van de wereld, per continent

- 50.000 - 150.000
- 150.000 - 300.000
- > 300.000

74.000 Aantal Nederlandse toeristen per continent

Mexico Topbestemmingen per continent

Cijfers uit 2001

Bronnen: Nipo Vakantieonderzoek 2001, WTO Yearbook 2002

Nederlanders, Natuur & Toerisme

Keurmerken
ecolabels en Codes of Conduct

Op 2042 stranden en in 713 jachthavens in Europa en Zuid-Afrika wappert een blauwe vlag. Sinds 1987 controleert de non-profitorganisatie van Blue Flag op en rondom stranden en jachthavens of de waterkwaliteit en afvalverwijdering in orde zijn. De stranden en jachthavens die door de keuring heen komen, mogen de blauwe vlag hijsen. De blauwe vlag maakt het makkelijker voor vakantiegangers en reisorganisatoren om een kwaliteitsbestemming te herkennen. Er bestaan ook keurmerken voor hotels, appartementen, campings en duikscholen. Sommige keurmerken gelden voor een bepaalde regio, sommige zijn nationaal en sommige internationaal. Wat al deze keurmerken gemeen hebben, is dat ze toeristische aanbieders een handvat bieden om milieuvriendelijker te opereren, en toeristen een handvat bieden om een -ook een op milieugebied- kwalitatief goede vakantie te kiezen. Codes of conduct zijn richtlijnen voor het handelen van reisorganisaties en voor het gedrag van toeristen. Ook hiervan zijn er vele, bijvoorbeeld de Code of Conduct against the Sexual Exploitation in Travel and Tourism voor touroperators. Meer informatie over al deze instrumenten voor een duurzamer toerisme vind je op de volgende websites:

Natuur en cultuur op bestemmingen: **www.natuurdata.net**, **www.vakantiespiegel.nl**

Keurmerken: **www.yourvisit.info**, **www.eco-tip.org**, **www.blueflag.org**

Codes of Conduct: **www.thecode.org**, **www.ecotourism.org**

Overige initiatieven: **www.toinitiative.org**, **www.duurzaamtoerisme.org**, **www.ihei.org**

Colofon

Productie: Kike Oluder, 2003
Cartografie en vormgeving: Uivh Kaartenmakers, Amsterdam
Foto's: J. Jansen, R. Wagter, W. Verwerda, N. Visser, IUCN, WNF, Blue Flag
Bronnen: Nipo Vakantieonderzoek, World Tourism Organisation, IUCN, WNF, BLG, Accor
Met dank aan VROM en LNV

Kopieën van deze kaart kunnen besteld worden bij:
Nederlands Comité voor IUCN
Programma Biodiversiteit en Toerisme
Plantage Middenlaan 2b
1018 DD Amsterdam
tel. 020-626 1351
fax 020-627 3349
E-mail: toerisme@nciucn.nl
Website: www.nciucn.nl